

Haçlı Tarihine Frank Şövalyeler Üzerinden Bakmak: Urfa Haçlı Kontluğunda Baudouin ve Joscelin Örneği

Looking at the History of the Crusades Through the Frankish Knights: The Case of Baudouin and Joscelin in the Crusader County of Urfa

Yıldız DEVECİ BOZKUŞ

Ankara Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye

Department of Turkish and Social Sciences Education, Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Ankara, Turkey

ÖZ

Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan Haçlı seferlerinin neden başladığına dair ileri sürülen pek çok husus vardır. Böylesine büyük orduları yola çıkaran temel nedenler arasında Doğu'nun zenginliklerinden dolayı mal ve mülk sahibi olabilmek gibi gerekçeler ilk sırada yer almıştır. Haçlı Seferlerinin başlamasının temel nedeni görünürde dini olmakla birlikte aslında başlangıçtan itibaren İslamiyet'in, Hıristiyanlık aleyhine evrensel bir din haline gelmesi önemli bir faktör olmuştur. Bu nedenle İslamiyet'in Hıristiyanlık karşısında maddi sınırlarının doğu ve Batı yönlerinde genişlemesi de bu süreci tetiklemiştir. Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan bu sürecin doğru bir şekilde anlaşılabilmesinde ise kent tarihlerinin incelenmesinin önemli bir yeri vardır. Zira kent tarihlerinin incelenmesinin mikro tarih çalışmalarında önemli bir yeri bulunmaktadır. Mikro tarihten makro tarihe bakabilmek için özellikle de bir bölge üzerinden hareketle tüm dünya tarihine ışık tutacak verilere erişmek mümkündür. Bu açıdan konuya bakıldığında bu çalışmada da tarihten günümüze önemli etkileri olan Haçlı Seferleri sırasında özellikle de Urfa Haçlı kontluğunun kuruluşu aşamasında şövalyelerin rolü incelenecektir. Bu çerçevede öncelikle şövalye kavramının ne olduğu ve nasıl şövalye olunduğuna dair genel bir değerlendirme yapılacaktır. Daha sonra Türk tarihinde özellikle de Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde hayati bir öneme sahip olan I. Haçlı seferleri sırasında Urfa Haçlı kontluğunda görev alan şövalyeler ele alınacaktır. Çalışmada bölgede bulunan diğer Frank şövalyelerinden ziyade eylemleriyle dünya tarihinde adından sıkça bahsettirmiş olan I. Baudouin ve Joscelin'in Haçlı ordusundaki yeri, Türklere karşı yürüttükleri mücadeleler ve yerel ahalile olan ilişkileri üzerinde durulacaktır. Şövalyelerin özellikle bölgedeki Hıristiyan ahalie dair tutumları, kendi aralarındaki mücadeleler ile diğer kontluklar ile olan ilişkileri de bu çalışma kapsamında ele alınacaktır. Urfa Haçlı kontluğu sırasındaki Frank şövalyelerinin faaliyetlerini inceleyen bu çalışmada şövalyeliğin tanımı, özellikleri, eğitimi ve görev tanımı gibi konulara da açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Böylece mikro tarih çalışmalarından hareketle makro tarihe ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Şövalye, Urfa Haçlı Kontluğu, Urfa, Türkler

ABSTRACT

Although the main reason for the start of the Crusades was apparently religious, the fact that Islam became a universal religion against Christianity from the very beginning was an important factor. In order to understand this process, which has an important place in the history of the world, the study of city histories has an important place. In order to look at macro history from micro history, it is possible to access data that will shed light on the whole world history, especially based on a region. From this point of view, in this study, the role of the knights will be examined during the Crusades, which have important effects from history to the present, especially during the establishment of the Urfa Crusader county. In this framework, first of all, a general evaluation will be made about what the concept of knight is and how to become a knight. Later, the knights who took part in the Urfa Crusader county during the First Crusade, which has a vital importance in Turkish history, especially in the process of Turkification of Anatolia, will be discussed. In the

Geliş Tarihi/Received: 08.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 24.08.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 31.01.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Yıldız DEVECİ BOZKUŞ
E-mail: yildizdeveci@gmail.com

Atıf: Deveci Bozkuş, Y. (2024). Haçlı Tarihine Frank Şövalyeler Üzerinden Bakmak: Urfa Haçlı Kontluğunda Baudouin ve Joscelin Örneği. *Turcology Research*, 79, 83-99.

Cite this article as: Deveci Bozkuş, Y. (2024). Looking at the History of the Crusades Through the Frankish Knights: The Case of Baudouin and Joscelin in the Crusader County of Urfa. *Turcology Research*, 79, 83-99.

study, rather than the other Frankish easels in the region, the place of I. Baudouin and Joscelin, who have made a name for themselves in the world history with their actions, in the Crusader army, their struggles against the Turks and their relations with the local people will be emphasized. The attitudes of the knights especially toward the Christian people in the region, their struggles among themselves, and their relations with other counties will also be discussed within the scope of this study. In this study, which examines the activities of the Frankish knights during the Crusader county of Urfa, the definition of knighthood, its characteristics, education, and job description will be clarified.

Keywords: The Crusades, Knight, Crusader County of Urfa, Urfa, Turks

Giriş

Tarihsel açıdan şehirlerin kuruluşlarına bakıldığında Eski Yunanlılar ilk defa Harmis olarak bilinen Enoch'un insanlara şehirler kurmayı öğrettiğini ve hayrete değer kanunlar yaptığını kaydetmişlerdir. Buna göre Enoch döneminde 180 şehir kurulduğu ve günümüzde Urfa olarak bilinen Urhai bir diğer adıyla yani Edessa'nın da o dönemde kurulan şehirlerin en küçüğü olduğu ileri sürülmektedir (Abu'l Farac, 1945: 71). Orta Çağ'da Urfa tarihi denildiği zaman akla ilk gelen konulardan biri daima Haçlı Seferleri olmuştur. Işın Demirkent Haçlı seferlerini "XI. yüzyılın sonlarında Avrupa dünyasının "Kudüs'ü kurtarma" sloganı ile Türkleri Anadolu'dan atmak ve bütün Ortadoğu'yu ele geçirmek için başlattığı siyasî amaçlı askerî harekât" olarak tanımlar. Haçlı seferleri dönemselsel açıdan 1096 yılında başlamış olup 1291 tarihinde sona ermiş, yaklaşık iki yüz yıllık bir zaman diliminde bu büyük seferler gerçekleştirilmiştir (Demirkent, DİA, 2023: 237-240).

Amin Maalouf Bizanslıların Frenklerden çekinseler de deneyimli askerden yana sürekli sıkıntıda oldukları için imparatorluk ordularının, paralı asker tutmak zorunda kaldığına değinir. Bu nedenle Haçlı seferleriyle birlikte gelen Frenk ordularında şövalye ve çok sayıda silahlı piyadelerin bulunduğunu, ayrıca üstü başı yırtık pırtık binlerce kadın, çocuk ve yaşlının da yer aldığını kaydeder. Bu seferlerin adeta bir istilacı tarafından sürdürülmüş bir halkı andırdığını ve hepsinin sırtında, haç biçiminde dikilmiş kumaş şeritleri taşıdıkları dile getirilir (Maalouf, 1998: 21-22).

Böylesine büyük orduları yola çıkaran temel nedenler arasında Doğu'nun zenginliklerinden dolayı mal ve mülk sahibi olabilmek gibi gerekçeler ilk sırada yer almıştır. Ayrıca seferlere katılanların bir kısmının memleketlerine geri döndüklerinde başlarından geçen maceraları ve Doğu'daki zengin, çekici yaşamı da abartılı hikâyelerle anlatmaları da seferler üzerinde etkilidir (Demirkent, 1996: 23).

Resim 1.

I. Haçlı Seferi Güzergâhını Gösteren Bir Harita (Demirkent, DİA, 2023:529).

Bizans İmparatoru I. Aleksios'un Türkleri Anadolu'dan atmak için Papa II. Urbanus'tan yardım istemesiyle başlayan Haçlı seferleri sırasında farklı pek çok gerekçe ileri sürülmüş olsa da bunlardan en önemlisinin dini gerekçeler olduğunu söylemek mümkündür. 27 Kasım 1095'te Urbanus Batı Hristiyanlarına, Doğu'daki din kardeşlerini Türklerin baskı ve zulmünden kurtaracak bir savaşa katılmanın dinî açıdan çok şerefli bir görev olduğunu belirtmiştir (Demirkent, DİA, 2023; Akyol, 2018: 83–92).

XI. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın başlarına kadar devam eden Haçlı ordularında büyük oranda Fransızlar yer almış olsa da, seferlere katılanlar arasında çok geniş bir kitleden insanlar bulunmaktaydı. Bunlar arasında Fransız Krallar, soylular, şövalyelerin yanı sıra kalabalık halk kitleleri, din adamları, kalem ehli entelektüeller, seyyahlar, gezginler, hacılar gibi daha pek çok kesimden insanlar seferlere katılıyorlardı (Daş, 2022: 123–129). Bu kaynaklara rağmen günümüz Orta Çağ tarihiyle ilgili halen incelenmeye muhtaç pek çok konunun olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. İşte tam da bu konulardan biri de Orta Çağ tarihinde Haçlı Seferleri sırasında gerek savaş gerekse barış dönemlerinde önemli bir rol oynayan Frank şövalyeleridir. Zira Haçlı seferleri dünya tarihini şekillendiren önemli bir süreç olduğu için pek çok boyutuyla incelenmesi gereken son derece kapsamlı bir dönemdir. Özellikle de Orta Çağ döneminde yaşanan gelişmelerle ilgili olarak günümüz tarihçilerinin kalem oynatabilmeleri için Orta Çağ dönemine dair tüm unsurların detaylı bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Zira Fikret Işıltan'ın da işaret ettiği üzere "Haçlı seferleri bütünüyle Türk tarihi olmasa da Türk tarihiyle doğrudan bağlantılı" olması nedeniyle oldukça önemli bir dönemdir (Runciman, 1998: XI).

Uluslararası literatüre bakıldığında ise şövalyelikle ilgili konuları ele alan çok sayıda eserin olduğu görülmektedir. Bu eserler özellikle de Orta Çağ İngiltere'sinde şövalyeliğe dair önemli ipuçları sunarlar. Kitaplarda ayrıca I. Haçlı seferlerine katılan şövalyeler ile şövalyelik, sosyal statüler, döneme dair semboller, armalar, kıyafetler, şövalyelik gelenekleri, turnuvalar, mızrak dövüşleri, şövalyeliğin ayrıcalıkları, şövalyelik görevleri gibi daha pek çok konuya dair detaylı ipuçlarının yer aldığı görülür (Coss & Keen, 2003:1-68 James, 1830: XVII–XX).

Şövalye Sözcüğünün Etimolojik Yapısı

Tarih boyunca Bizanslıların pek çok defa Batı'dan gelen şövalyelere başvurduklarını belirten Maalouf, ağır zırhlarıyla paralı asker veya Filistin'e giden hacılar olarak daima çok sayıda Frenkin Doğu'yu ziyaret ettiğini ve daha 1096'da dahi Frenk şövalyelerinin Müslümanların yabancıları olmadıklarını ifade eder (Maalouf, 1998: 21). Bu nedenle şövalye terimi tarihten günümüze pek çok edebi, siyasi ve tarihi esere konu olmuştur. Şövalyelerin savaşlarda gösterdikleri kahramanlıklar özellikle de edebiyat dünyasında sıklıkla şiirlere, oyunlara, romanlara ve daha pek çok esere konu olmuştur (Özer & Ülgen, 2021: 106–117).

Şövalye kavramı Fransızcadan Türkçeye geçmiştir. Şövalye eğitiminin tarihsel kökeni kullanılan teknikler ve öngörülen yaş aralıkları bakımından incelendiğinde kökeninin Antik Yunan'a dayandığı söylenebilir. Özellikle Sümerlerden Roma'ya kadarki dönem incelendiğinde

Resim 2.

"Halkın Seferi"ne katılan yaya Haçlılar'ı tasvir eden bir minyatür (Demirkent, 2023: 539).

شوالیه (Շավալիա, թ.) 1.տեսակ մը
կողով. 2|2րկալիյէ, ֆ. ճիւղաբ

Resim 3.

Osmanlıca-Ermenice şövalye terimi (Bedros Zeki, 2009: 469).

varlıklı ailelerin erkek çocuklarına eğitim konusunda bir öncelik tanıdıkları ve şövalye eğitiminde de bu ayrıcalığın sürdürüldüğü görülür (Demiriz, 2014: 2).

Şövalye sözcüğünün tarihi temellerine bakıldığında İngilizcede Knight, Fransızcada Chevalier, Almandaca ise Ritter sözcüklerine karşılık gelir. Şövalye sözcüğü günümüzde çeşitli hizmetler için verilen bir onur unvanı olarak da bilinir. Köken olarak Orta Çağ Avrupa'sında resmi olarak süvariler için kullanılan bir terim olan bu sözcük Osmanlı İmparatorluğu'nda da süvarinin karşılığı olarak biliniyor ve ağırlıklı olarak askeri alanda kullanılıyordu (Britannica, 2023).

Şövalye sözcüğü için İspanyolcada ise at anlamındaki Caballo kelimesinden türemiş olan Caballero terimi kullanılır ve İspanyolcada şövalyenin aslında at sırtındaki kişi/asker anlamına geldiği ifade edilmektedir. Osmanlıca sözlükte şövalye şeklinde geçen bu terimin Ermenice karşılığının ise Ասպետ olarak yer aldığı görülmektedir (Çerçioğlu, 2019: 989; Bedros Zeki, 2009: 469).

Şövalye terimiyle ilgili olarak Orta Çağ dönemine ait kaynaklara bakıldığında şeci yani yürekli, yiğit gibi sıfatların da kullanıldığı görülmektedir (Demirkent, 1990: 114). Şövalyelerin ayrıca elçilik, askerlik, gezgin ve seyyah olarak da görev aldıkları bilinmektedir (Sevim, 2000: 189–251).

Şövalyelik Eğitimi ve Unvanının Verilmesi

Şövalyelerle ilgili yaygın olarak bilinen bilgiler arasında “Orta Çağ'da ön plana çıktıkları ve profesyonel süvari savaşçılar” olarak bilindikleri ilk sırada yer alır. Şövalyelik aynı zamanda Ortaçağ'da bir silahlı meslek olarak da bilinmekte olup, bu mesleğe giriş için erken yaşlardan itibaren zorlu bir sürecin beklediği görülmektedir. Araştırmacılara bir şövalyenin sadece askeri konularda değil aynı zamanda daha ileri

Resim 4.

Diz çöküp dua eden bir Haçlı şövalyesinin tasviri (Demirkent, 2023:543).

bir eğitim almak için de dünya yollarına düşebileceği kaydedilmiştir (Britannica, 2023). Şövalyelerin aldıkları eğitimler arasında dini, askeri ve ahlaki boyutta eğitimler yer almaktadır. Eğitimlerini başarılı bir şekilde bitiren şövalyelerin kendi adlarına düzenlenen ihtişamlı bir törende yemin ettikten sonra şövalye ilan edildiği bilinmektedir (Demiriz, 2014: VI).

Şövalye adaylarının şövalye olmaya hak kazanmaları ise eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamlamalarına bağlıdır. Böylece şövalyeler yirmi bir yaşına geldiklerinde eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamlamaları halinde kendilerini eğiten şövalyenin de onayıyla ancak bu unvanı almaya hak kazanırdı. Şövalyelik unvanının temelinde ise dinsel ritüelleri de içeren gösterişli bir tören yer alır ve böylece şövalye yemini edilerek şövalye ilan edilirdi. Şövalyelerin eğitim ve törenlerin ardından almış oldukları bu unvanla birlikte bir bakıma toplumda saygı duyulan ve hürmet gösterilen bir kişi haline de geldikleri söylenebilir (Demiriz, 2014: VIII).

Şövalyelik unvanın verilmesi bir ritüel eşliğinde gerçekleştirilir. Bu ritüel sırasında kılıcın kutsanması ise tam anlamıyla bir Hristiyan seremonisi gibidir. Şövalye unvanının verilmesi ritüelinden önce şövalye adayının yıkıldığı ve bu işlemin bir vaftiz gibi günahlardan arınmayı temsil ettiği ileri sürülür. Daha sonra Tanrı'nın kanunlarını savunma kararlılığını yansıtan beyaz bir cüppe giyilerek günahlardan uzak durmasını hatırlaması için adaya sıkı bir kemer takılır. Şövalyeye verilen kılıç ise düşmanla savaşması ve fakirleri zenginlerden korumasını temsil eder. Bu ritüelin sonunda şövalyenin başına veya omzuna bir dokunuş ile aday savaşçı şövalye olarak onurlandırılır. Bu onurlandırma Orta Çağ'da şövalyelik unvanının verilmesinde ana eylem olarak adlandırılır (Özer & Ülgen, 2021: 106–117).

Şövalyeleri tam bir disiplin ve düzen içinde hazırlanan ordular olarak tanımlayan Ali Sevim, şövalyelerin genellikle askerlik sanatını çok iyi öğrenmiş olduklarına dikkat çeker. Sevim şövalyelerin küçük yaşlardan itibaren savaşmayı çok iyi öğrendiklerini, zırh ve ağır silahlar kuşanarak, at üstünde savaşa katıldıklarını belirtir (Sevim, 2000: 180). Bu özellikleri nedeniyle şövalyelerin farklı dönemlerde dünyada pek çok resim ve tabloya da konu oldukları görülmektedir. Şövalyelerle ilgili bir diğer husus ise adaylarının asil bir aileden gelme zorunluluğudur (Demiriz, 2014: 4). Özellikle Antik Yunan ve diğer medeniyetlerin tarihsel arka planı da incelendiğinde söz konusu dönemlerde de şövalyelik eğitimi ve şövalye kavramının ayrıcalıklı bir eğitim olarak görüldüğü ve bu eğitimin sadece asil ailelerin erkek çocuklarına verildiği görülmektedir (Demiriz, 2014: 2–3).

Şövalyelerin karanlık olarak adlandırılan Orta Çağ'da ortaya çıktığına inanılır. Özellikle Orta Çağ'da karmaşa ve zulmün en üst noktaya ulaştığı dönemlerde şövalyelik kurumu adeta söz konusu karanlık döneme kısmen de olsa bir aydınlık getirmeye çalışan bir sistem olmuştur. Orta Çağ'da yaşanan gelişmelerden rahatsız olan bir grup cesur asillerin bir araya gelerek ortaya çıkardıkları şövalyelik kurumu ilk dönemlerde kilise tarafından desteklenmiştir. Söz konusu dönemin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda insanların kendilerini koruyacak kişilerin "en iyi ve en üstün" olması konusunda bir arayış içinde oldukları görülmektedir. Bu nedenle de şövalyelerin yetişmesi ve şövalye olacak kişilerin iyi bir eğitim alması büyük bir önem taşıyor, onlar sadece askeri alanda değil dini, insani ve ahlaki konularda da iyi bir eğitim alıyordu (Demiriz, 2014: 1).

Şövalyelerin eğitim süreçleri yedi yaşından başlayarak yirmi bir yaşına kadar devam ediyordu. Bu eğitim sürecinin de üç farklı aşamadan oluştuğuna işaret eden kaynaklara göre eğitimin her aşamasında şövalye adayları farklı konularda yetiştirilmekteydi. Şövalye adayları yirmi bir yaşına geldiklerinde ise şövalye ilan ediliyordu (Demiriz, 2014:1–3).

Görüldüğü üzere şövalyelik kavramı ve kurumuna dönemsel açıdan bakıldığında IX. ve XII. yüzyıllar arasında özellikle de feodalizm dönemi ile birlikte adeta altın çağını yaşadığını söylemek mümkündür. Sonraki dönemlerde ise şövalyelik tüm dünyadaki siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerle doğru orantılı olarak önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu süreç beraberinde şövalyelik kavram ve kurumunun da anlamını kaybetmesine ve başlangıçta önem verdikleri pek çok ilkelerle zıt düşmelerine de neden olmuştur (Demiriz, 2014: VIII).

Şövalyelerin Özellikleri

Kronikler Orta Çağ dünyasının en önemli kaynakları oldukları için Orta Çağ'da şövalyelik terimiyle ilgili en kapsamlı veriler de kroniklerde yer almaktadır (Simbat, 1946). Kroniklerde şövalyelerin Ortaçağ dönemlerinde ifa ettikleri görevler karşılığında ne tür mal, mülk, hediye ve ziynet eşyaları aldıklarına dair de önemli ipuçları sunar. Şövalyeler Orta Çağ'da genellikle asil ve varlıklı ailelerde dünyaya geldikleri için şato ve malikânelerde büyümüşlerdir (Demirkent, 1987: 17–18). Şövalyelerin buldukları bölgelerde zaman zaman siyasi evlilikler yaptıkları da bilinmektedir (Demirkent, 1987: 30).

Ortaçağ'da sıklıkla kullanılan bir terim olan şövalyelik Batı toplumunda olduğu gibi özellikle de İspanyol toplumunda da büyük bir önem taşımıştır. İspanyol toplumunda şövalyeler Hristiyanlığın koruyucusu ve savunucusu olarak görülmüşlerdir. Şövalyeler aynı zamanda adil, cesur, erdemli ve iyi birer savaşçı olarak da bilinmekteydiler. Bu özellikleri nedeniyle Ortaçağ'da şövalyeler pek çok edebi eserlere de konu olmuşlardır (Çerçioğlu, 2019: 989–1003).

Şövalyelerle ilgili olarak pronoia sistemi de sıklıkla üzerinde durulan bir husustur. Pronoia sahipleri atlı şövalyelerden oluşmaktaydı. Pronoia sistemindeki şövalyeler devletin kendilerine verdiği toprağın büyüklüğüne göre çok veya az sayıda refakatçiya sahipti (Ostrogorsky, 1999: 342–343). Peter Charanis Pronoia sistemini XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dönemin imparatorları tarafından, terk edilmiş toprakları yeniden canlandırmak amacıyla toprak gelirleri ile askeri sınıfı yeniden kurmak ve taraftarlarını ödüllendirmek için kullanılan bir sistem olarak tanımlamıştır (Charanis, 1984: 523–536).

Şövalyeler hizmet etikleri kimseler tarafından sıklıkla toprak, altın, gümüş ve maddi değeri olan ödüller alsalar da bazen bir mirasçı ile evlenme sözü de aldıkları bilinmektedir. Örneğin II. Henry'nin İngiliz şövalye William Marshal'ı görevlerindeki başarıları ve sadakatinden dolayı bir mirasçı ile evlendirme sözü verdiği bilinmektedir. Bu siyasi evliliğin aynı zamanda Marshal'ı Orta Çağ İngiltere'sinin en güçlü baronlarından biri yaptığı da görülür (Özer & Ülgen, 2021: 106–117).

Resim 5.

Urfa kontu Joscelin de Courtenay (?–1131) (*Military History*, 2023:1).

Frenk şövalyelerinin pek de çevik olmadıklarını belirten Maalouf, özellikle Türklerin ardı ardına gelen saldırılarına cevap vermekte aceleleri yokmuşçasına hareket ettiklerini yazar. Buna karşın şövalyelerin savunma sanatını tam anlamıyla bildiklerini ve ordularının esas gücünün de şövalyelerin bütün bedeni olduğunu kaydeder. Bu zırhların hatta bazen binek hayvanlarını da kapladığını, bu nedenle de ağır ilerlediklerini, hareketleri ağır ve yavaş olsa da, şövalyelerin oklara karşı mükemmel bir şekilde korunduklarına dikkat çeker ve onları “gerçek bir insandan kale” olarak tanımlar (Maalouf, 1998: 36). Şövalyeler Orta Çağ’da kronikler de kaleme almıştır. IV. Haçlı Seferleri sırasında Konstantinopolis’e gelen şövalyelerden olan Geoffroi de Villehardouin kaleme aldığı bir kronikte Frenk askerlerini Tanrı’nın emrini uygulamaya gelen seçkinler olarak tanımlamıştır (Bulut, 2016: 529).

Şövalyeler başta savaş ve barış zamanları olmak üzere, dini, ticari, güvenlik, seyahat, suikast, elçilik, koruma, danışma, haber taşıma, yönetim, savaş ve daha pek çok önemli görevlerde bulunmakta ve literatürde sıklıkla sadık, yiğit, cesur, kahraman, asil gibi pozitif imgelerle adlandırılmaktadır. Orta Çağ’da şövalyeler kendi içerisinde de farklı gruplara ayrılıyorlardı (Altan, 2002: 1). Özellikle Templier şövalyeleri Akdeniz’de seferlerde de görev alıyorlardı (Heyd, 2000: 202). Bu durum şövalyelerin savaşların yanı sıra kara ve deniz seyahatlerinde de görev aldıklarını göstermesi açısından önemlidir. Zira bu durum şövalyelerin dini ve ticari seyahatlerde önemli bir rol oynadıklarını da göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Haçlı seferleri sırasında şövalyelerin son derece önemli görevleri olduğu bilinmektedir. Örneğin Haçlıların Antakya’ya yönelik seferlerinde şehrin refah ve servetinin yok edilmesinde, taşkın hareketlerinde ve Müslüman ahalinin yok edilmesinde büyük bir rol oynadıkları batılı kaynaklarda sıklıkla belirtilen bir husustur. Haçlıların Antakya seferi sırasında şehir şövalyeler tarafından yerli Hristiyan unsurlarla işbirliği içinde yerle bir edilmiştir. Ancak Haçlılar Müslüman ahaliyi öldürmüş olsalar da yerli Hristiyanlara da pek güvenmediklerini, Süryanilerin ise daha önce kendilerine (Haçlılara) ihanet ettiği için güvenilmez olarak görüldüklerine, Latinlere de benzer şekilde pek sempati duyulmadığını da belirtmek gerekir. Bu nedenle Haçlılar Antakya’yı ele geçirmiş olsalar da bu kesimlere dair duyulan güvensizlikler nedeniyle Haçlıların kazanılan zaferi her an kaybetme endişesi içinde olmuşlardır (Runciman, 1998: 181).

Urfa’da 48 Yıllık Haçlı Kontluğu ve Frank Şövalyeler

Urfa Haçlı kontluğunun kuruluşunda görev alan ve ilk Haçlı seferlerine katılanların büyük bir çoğunluğunu Frank şövalyeler oluşturuyordu (Demirkent, 1990: XII). Tam bir disiplin ve düzen içinde hazırlanan Haçlı ordularını genellikle askerlik sanatını çok iyi öğrenmiş olan şövalyeler oluşturuyordu ancak daha İstanbul’a ilk gelen ordularla birlikte sefere katılan Frenk şövalyelerin büyük bir kısmı ise yollarda telef olmuştu (Sevim, 2000: 180-181; Maalouf, 1998: 19).

Resim 6.

Urfa Haçlı Kontluğu döneminde Frank Şövalye Joscelin de Courtenay dönemine ait Ermenice bir yazıt (Deveci Bozkuş & Güler, 2022: 75–56).

İlk seferlerle İstanbul'a gelen Franklar daha sonra Doğu'ya gitmek üzere yola çıktıklarında ilk olarak Antakya'ya ulaşmışlardır. Antakya'ya gelen ilk grup Franklar iki kral ile yedi konttan oluşuyordu. Bunlar Bohemond ve Tankred ile Roger, Bohemond, Joscelin, Galeran, Godefroy ve Saint-Gilles idi. Bu kontlar arasında şövalye olup daha sonra Urfa kontu olan Baudouin de yer alıyordu. Franklar Antakya'yı muhasara ettikten sonra Bozan'ı öldürmüştü. Urfa'nın hâkimiyetini eline almış olan Hetum oğlu Theodoros bunu haber alınca Franklara haber gönderen Theodoros bu şehri Dük Godefroy'a teslim edeceğini vadetmiştir. Buna çok sevinen Frenkler "Urfa, Kudüs'ten evvel Hz. İsa'ya inandığı için, Efendimiz İsa, onu Kudüs'ten evvel elimize veriyor" diyerek şövalye Baudoin'i Urfa'ya göndermiştir. Böylece Baudouin'in Urfa'ya hâkim olduğu dönem başlamıştır (Süryani Mihail Vakayinamesi, 1944: 40-41; Segal, 2002: 289; Maalouf, 1998: 90).

Haçlılar tarihine bakıldığında Haçlı istilalarının tarihsel arka planında Fırat'a ve Mezopotamya'ya kadar genişleyen ve yaklaşık yarım yüzyıl devam eden bir Urfa Kontluğu kurdukları görülmektedir (Heyd, 2000: 182; Ostrogorsky, 1999: 337). Urfa'da Haçlı Kontluğu 1098'de Haçlı devletçiklerinin ileri karakolluğu görevini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. İlk kontluğun 1144'te Türkler tarafından ortadan kaldırılmasının ardından II. Haçlı seferinin yapılmasının nedenleri arasında Urfa Haçlı kontluğunun önemli bir yeri olmuştur. Burada yaşananların temelinde Doğu-Batı mücadelesinin yanı sıra insanlık tarihi açısından da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler Urfa bölgesinin Türkleşmesinin yanı sıra, XI. yüzyıl Büyük Selçuklu fetihlerinin de ilk adımlarını atmaya başladığı bir döneme denk gelmesi açısından önemlidir. Bu nedenle 1098–1146 yılları arasında Urfa'da yarım asırlık bir dönem süren Haçlı kontluğunun özellikle de bölgenin Türkleşmesi süreci üzerinde müsbet bir etki bıraktığını söylemek mümkündür (Demirkent, 1990: IX-X).

Urfa'da ilk defa 1098'de kurulmuş olan Urfa Haçlı Kontluğu kurucusu Baudoin de Boulogne'dir (Demirkent, 1990: 1). Baudoin'in Urfa Haçlı kontluğunun kurulmasıyla sonuçlanan seferine çıkarken yanında çok sayıda önemli kuvvetlerin olduğuna dikkat çekilir. Buna göre I. Haçlı seferlerinde bizzat yer alanların kayıtlarına göre bu sefere katılan savaşçı sayısı 600,000'dir. Dönemin Bizans tarihi yazarlarından olan Anna Komnena'ya göre sadece Godefroi de Bouillon'un kuvveleri arasında 10,000 şövalye ve 70,000 yaya yer almıştır (Demirkent, 1990: 8). Daha sonraki dönemlere bakıldığında Haçlı ordularında özellikle de Urfa kontluğu ve civar bölgelere yönelik yapılan seferlere bakıldığında şövalyelerin sayısında sürekli bir artışın olduğu görülür (Maalouf, 1998: 132).

Baudouin 1098 yılının Şubat ayının ilk günlerinde Tell-Başir'den hareketle Urfa'ya gittiğinde kendisine seksen şövalyenin refakat ettiği kaydedilmiştir. Baudoin'in 6 Şubat'ta Urfa'ya ulaştığını belirten Runciman, Baudouin'in burada Thoros ve Hristiyan halk tarafından büyük bir sevinçle karşılandığını kaydeder. Hristiyan halk Urfa'ya gelen Haçlılara olan sevgilerini göstermek için birbiriyle yarışmaya başlamıştır. Bu süreçte ahalinin bir kısmı şövalyelerin ayakları ve elbiselerinin saçaklarını öpmeye başlarken, bazı kesimler ise şövalyelere kıymetli hediyeler sunmak konusunda adeta bir yarış içine girmiştir (Demirkent, 1990: 25–26). Bu süreçte Ermeni Toros'un Baudouin'i Ermeni geleneklerine göre oğul edindiğini de kaydeder (Runciman, 1998: 157). Bazı kaynaklarda ise Baudouin'in Anadolu'da Selçuklu Türklerine karşı kampanya yürütürken, Toros'un, askeri yardım karşılığında onu varisi yapacağına söz verdiği ileri sürülmüştür. Baudouin'in böylece Toros'u tahttan indirdiği ve 1098'de Urfa'yı ele geçirdiği, daha sonra ise bir Ermeni asilzadesinin kızı olan Arda ile evlenerek yeni beyliğini pekiştirdiği ve yerli Ermenilerle bağlarını güçlendirdiği kaydedilmiştir (Britannica, 2023).

Toros'un ardından hükümdarlık görevine gelen Baudouin döneminde Urfa'ya Frank şövalyelerinin de geldiği görülmektedir. Bu dönemde Urfa'daki Ermeni Hristiyanların Frank şövalyelerinin sürekli kendi bölgelerine gelmelerinden ve Baudoin'ini bu konuda hiç bir şey yapmamasından rahatsızlık duydukları kaydedilmiştir. Ermeniler tarafından rahatsızlıkla karşılanan Frank şövalyelerinin bu süreçte Ermenileri kendileriyle barıştıracak hiçbir harekette bulunmadıkları, aksine Ermenilere hakaretle muamele ettikleri ve onlara zorbalık yaptıkları ifade edilmiştir (Runciman, 1998: 162).

Urfa Haçlı Kontluğunda Baudouin de Boulogne

I. Haçlı seferleri sırasında pek çok farklı milletten asker, şövalye, savaşçı, yaya, din adamı, seyyah, gezgin vb. insan Doğuya gelmiştir. Baudouin'in 6 Şubat 1098 tarihinde geldiği Urfa'da 10 Mart 1098'de Urfa Haçlı kontluğunu resmen ve fiilen kurulması arasında 3 aylık bir zaman geçmiştir. Bu süreçte Urfa'da üç önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki Urfa hükümdarı Toros ile Baudouin arasında yapılan müzakereler, evlat edinme hususu ve antlaşmalardır. İkincisi ise Samsat'a yönelik başarısızlıkla sonuçlanan sefer, üçüncüsü ise Toros'a karşı Urfa halkının ayaklanması ve Toros'u öldürmesi olmuştur (Demirkent, 1990: 26). Baudouin Urfa'ya geldikten sonra yalnızca paralı

Resim 7.

XI. Yüzyıl Sonlarında Bir Şövalye (Runciman, 1998:1).

bir asker olmayı reddetmiş, Toros'un meşru varisi olarak belirlenmeyi de istemiştir. Böylece Urfa hükümdarı Toros'un Baudouin'i tebennî etmesinde aralarında yaşanan anlaşmazlıkların ve Urfa halkının tazyikinin önemli bir payı olmuştur. Bu konuda Grousset'e göre Urfa hükümdarı Toros'un Baudouin'i merasimle oğulluğa kabul etmesinin temelinde Samsat'taki başarısızlığın önemli bir payı vardır. Zira Baudouin'in bu başarısızlığın ardından Urfa'da hâkimiyeti ele geçirmek konusunda harekete geçtiği ve Haçlı ordularına geri dönme tehdidi karşısında Toros tarafından tebennî edildiği belirtilmiştir (Maalouf, 1998: 53; Demirkent, 1990: 27).

Baudouin Urfa hükümdarlığının varisi olmasının ardından müşterek hükümdar sıfatıyla Samsat'taki Türk beyliğine yönelik saldırılar planlamaya başlamıştır. Baudouin'in bu planlarının Urfa'daki Hristiyanlar tarafından sevinçle karşılandığını kaydeden Runciman, bu süreçte eli silah tutan Hristiyan halkın Baudouin ve şövalyelerine Samsat seferinde katıldığını işaret eder. Bu seferde Türkler tarafından yenilgiye uğratılan Baudouin ve şövalyelerinin 1000 kişilik bir kayıp verdiği belirtilir. Tüm bu kayıplara rağmen Baudouin'in Samsat'a yakın Aziz Ioannes adlı bir köyü zapt ettiği ve sırf Türklerin hareket alanlarını daraltmak için şövalyelerini buraya yerleştirdiği kaydedilir. Baudouin'in şövalyelerini garnizon olarak yerleştirdiği bu köyün Türk akınlarını azalttığı ve bölgedeki Ermenilerin bu nedenle Baudouin'e sempati beslediklerine de yer verilir (Runciman, 1998: 157-158). Öte yandan Aquensis ise Baudouin'in Ermenilerin yardımıyla bölgede önemli başarılar kazanmış olsa da kısa bir süre sonra bu kez Bagrat'ın ihanetine uğradığının altını çizer (Demirkent, 1990: 15).

Görüldüğü üzere Baudouin'in Urfa kontluğunun kuruluşu ve burada gerçekleştirdiği seferlerde Frank şövalyelerin önemli bir etkisi olmuştur. Bu dönemde Baudouin'in yanı sıra Frank şövalyelerin de yerel ahali tarafından bilhassa Doğu Hristiyanları tarafından büyük bir sevinçle karşılandıkları anlaşılmaktadır.

Urfa Haçlı Kontluğunda Baudouin'in Samsat Seferi

Samsat hâkimi Buldak'a karşı Baudouin önderliğinde başlatılan seferde Urfa'dan atlı ve yaya kuvvetler eşliğinde çok sayıda Frank şövalye de görev almıştır. Araştırmacılara göre Baudouin'in Samsat'ta Frank şövalyelere rağmen yenilgiye uğramasında buradaki Ermeni kuvvetlerinin Türklerin önünden kaçmasının önemli bir tesiri olmuştur. Bu sefer sırasındaki çatışmalarda 6 Frank şövalyesini kaybeden Baudouin, sadece elindeki kuvvetlerle Türklerle karşı bir başarı elde edemeyeceğini görmüştür. Bu nedenle Baudouin, Türklerin Urfa bölgesine yönelik devamlı akınlarını önlemek amacıyla Samsat'a yakın bir yerde bir köyü tahkim etmiş ve şövalyelerinin bir kısmını burada garnizon olarak bırakmıştır. Baudouin'in burada yanında sadece 12 şövalyenin kaldığı ve bu şövalyelerle de Samsat'tan Urfa'ya geri dönüğü kaydedilmiştir (Demirkent, 1990: 30).

1 Evlat edinme seremonisi olarak da adlandırabileceğimiz bu merasimde Baudouin belden yukarı soyunmak zorunda kalmış, Toros ise giymiş olduğu çok geniş bir gömleğin içine onu almıştı. Bundan sonra bu yeni baba-oğul göğüslerini birbirlerine sürmüşlerdi. Böylece bu seremoni tamamlanmış ve Baudouin Urfa hükümdarı Toros'a oğulluk olmuştur (Demirkent, 1990: 28-29).

Resim 8.
(*Britannica, 2023:1*).

Samsat'taki hezimetle ilgili bir başka kaynakta ise farklı bilgilere yer verilmiştir. Urfalı Mateos'a göre Baudouin yanındaki şövalyeler ve diğer kuvvetlerle birlikte Samsat'a gitmiş olmasına rağmen burada Türkler sadece 300 atlı ile Frank şövalyelerini ve diğer tüm kuvvetleri bozguna uğratmıştır. Bu yenilginin ardından Baudouin ve Konstantin'in Urfa'ya geri döndüğü ve bu çarpışmanın 25 Şubat 1098'de meydana geldiği ileri sürülmüştür (Demirkent, 1990: 30).

Baudouin'in Samsat seferinde Samsat-Urfa arasındaki loannes adlı köye 70 kişilik Frank şövalyelerini garnizon olarak bıraktığı ileri sürülmüştür. Buna göre Baudouin'in Samsat seferinde 6 şövalye kaybettiği ve 12 şövalye ile Urfa'ya geri döndüğü bilgilerinden hareketle bu sefere 88 Frank şövalyesi ile katıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu veriler ışığında Samsat seferi sırasında Frank şövalyelerinin Türklerle olan çarpışmadan yenilerek çıktıkları görülmektedir. Zira Urfalı Mateos da bu konuda Frankların mağlup olduğunu zikretmiştir (Demirkent, 1990: 31–32). Samsat seferinde Baudouin ve şövalyelerinin yenilgisinde kendilerine eşlik eden Urfalıların iyi asker olmamaları da gerekçe olarak öne sürülmüştür. Şövalye ve Urfalı askerlerden oluşan Haçlı ordusunun Türkler tarafından baskına uğratılması Baudouin'in Türklerle karşı şövalyelerinin büyük bir kısmını garnizon olarak Samsat yakınlarındaki Aziz loannes köyünde bırakmasına neden olmuştur (Runciman, 1998: 157–158).

Urfa'ya davet edilen Baudouin ve Frank şövalyeleri hükümdar Toros'un suikasta uğramasının ardından isyancıların desteğiyle Urfa'ya hâkim olmuş ve böylece Urfa Haçlı kontluğu resmen kurulmuştur. Bu süreçte Samsat ve Suruç'a yeniden seferler düzenlemiştir. Baudouin'in Suruç'u ele geçirmek istemesinin nedenleri arasında ikmal yolunu güvence altına almak ilk sırada yer alıyordu. Öte yandan bu şehir "içinde çok sayıda Müslüman ve Hıristiyan'ın ve her çeşitten tanınmış tüccarın bulunduğu müreffeh ve zengin" bir şehir olması bakımından da stratejik bir öneme sahipti. Bu seferlerle Baudouin'in derhal Urfa civarını zapt etme girişimlerinde bulunmasında maiyetindeki Frank şövalyelerin önemli bir katkısı olmuştur. Örneğin Fulcherius'e göre Baudouin'le beraber Urfa'ya gelen 80 kişilik şövalye sayısı zamanla önemli oranda artmıştır. Aksi halde Baudouin'in Samsat seferi sırasında loannes köyünde 70 şövalye bırakarak 12 şövalye ile Urfa'ya döndüğü belirtildiği için Baudouin'in sadece 12 şövalye ile kısa sürede Urfa ve civarının hâkimiyetini ele geçirmesinin pek mümkün olamayacağı belirtilmiştir (Segal, 2002: 293; Demirkent, 1990: 39).

Baudouin ve maiyetindeki şövalyelerin Urfa hâkimiyetini ele geçirip Haçlı kontluğunu tesis ettikten sonra Antakya'yı kuşatan Haçlı ordularına takviye sağladıkları da görülmektedir. Örneğin Antakya'daki Haçlı ordularına Baudouin ve maiyetindeki şövalyeler aracılığıyla

Resim 9.
Pronoia (Fhw, Gr, Chronos, 2023:1).

yiyecek, at ve silah yardımı yapıldığı da kaydedilmiştir. Bu konuda Baudouin'in Antakya önündeki ordugâhta bulunan dük Godefri de Bouillon, Robert de Flandre, Robert de la Normandie, Raimond ve diğer ordu reislerine altın, gümüş, para, eyer takımları, çadır ve atlar gönderdiği de belirtilmiştir. Baudouin'in ayrıca 50.000 Bizans altını tutarındaki buğday, arpa, üzüm ve zeytinyağı gelirlerini de Haçlı ordusuna tahsis ettiğine yer verilir (Demirkent, 1990: 39–40). Bu bilgiler bizlere XI. yüzyılda Urfa Haçlı kontluğunun ekonomik yapısı ve buradaki Haçlı ordularının elde ettikleri gelirlere dair de önemli ipuçları sunar. Bu veriler ayrıca Urfa Haçlı kontluğunda görevli şövalyelerin Antakya ve diğer bölgelerdeki Haçlı ordularına askeri, siyasi, ekonomik ve diğer alanlarda sundukları desteğe dair de önemli bilgiler verir.

Kürboğa'nın Urfa Kuşatması ve Frank Şövalyeler

Büyük Selçuklular devri Musul hâkimi Kürboğa (?–1102) döneminde Antakya'nın Haçlılar tarafından işgalinin önlenmesi amacıyla da bölgede bazı seferler gerçekleştirilmiştir. Urfalı Mateos'a göre Kürboğa o dönemde Büyük Selçuklu Sultanı Beryaruk'un (1092–1104) başkumandanı idi ve onun emriyle Antakya'nın düşmesinden çok daha önce harekete geçmişti. Bu dönemde Franklara karşı muazzam bir orduya sahip olan Kürboğa Urfa kapıları önünde karargâh kurmuş ve şehre pek çok defa hücumlar gerçekleştirmişti. Haçlı vakânüvislerinin de bahsettiği bu gelişmeler sırasında Kürboğa'nın 200,000 kişilik bir savaşçı süvari kuvvetinin olduğu ve kendisine çok sayıda yayanın da eşlik ettiği kaydedilmiştir. Kürboğa Urfa ve civarının kuşatılması, zapt edilmesi ve bölgenin Türk hâkimiyetine alınması konusunda ciddi adımlar atarken, Baudouin'in ise beraberindeki Frank şövalyeler ile birlikte burada Kürboğa'ya karşı büyük bir mücadele verdiği görülmektedir. Bu süreçte Baudouin'e Frank şövalyelerinin yanı sıra Ermeni okçuları ile Fransız mızrakçılarının da destek verdiği ve Kürboğa'ya karşı şiddetli bir mücadeleye girişildiği kaydedilmiştir. Kürboğa'nın Baudouin ile yaptığı savaşta silah, deve, sığır ve diğer ihtiyaç malzemelerini ganimet olarak ele geçirdiğine de yer verilmiştir. Daha sonra Kürboğa'nın şehri üç gün bazı kaynaklarda ise üç hafta boyunca kuşattığı ancak şehir müdafilerinin şehri çok kuvvetli bir şekilde mukavemet etmeleri nedeniyle hiçbir şey yapılamadan geri döndüğü de kaydedilmiştir (Demirkent, 1990: 41–43). Burada Kürboğa'nın kuşatmadan vazgeçerek Antakya'ya üzerine yürümeye karar vermesi ve daha sonra yeniden Baudouin ve Frank şövalyeleriyle mücadele etmeyi planlamış olması aslında kuşatma sırasından Frank şövalyelerinin gücü ve etkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Tüm bu bilgilerden hareketle Kürboğa'nın Urfa kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasında Baudouin ve on eşlik eden şövalyelerin buradaki mücadelenin gidişatını şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Görüldüğü üzere Urfa Haçlı kontluğunun kuruluşunda olduğu gibi sonrasında civardaki diğer şehir ve bölgelerin ele geçirilmesinde de şövalyeler aktif rol almıştır. Özellikle Haçlılar tarafından ele geçirilen Suruç'da olduğu gibi şehrin yönetiminin daha sonrasında şövalyelere devredilmesinin ise devamında yerli ahali ile şövalyeler arasında pek çok sorunun yaşanmasında neden olmuştur.

Suruç'un Urfa Kontluğuna İlhakında Frank Şövalyelerin Rolü

Suruç I. Haçlı seferleri sırasında Türk hâkimi Belek tarafından yönetilmekteydi. Belek ise Baudouin'den ücret karşılığında Arap tebaayı yola getirmek için yardım istemiştir. Bu süreçte Suruç halkının ise Urfa kontunun yanında olan Samsat beyi Balduk'tan yardım istediği ve bunun üzerine Balduk'un Urfa'dan gizlice ayrılarak Suruç'a hareket ettiği belirtilmiştir. Baudouin'in kısa süre içerisinde gerekli malzemelerle Suruç'u kuşatmak üzere yola çıktığını ve Suruç ahalisinin Baudouin'i şehri ele geçirme konusunda kararlı görünce Suruç'u ona teslim etmeyi ve vergi vermeyi kararlaştırdığı kaydedilmiştir. Buraya gizlice gelen Balduk'un da burada Baudouin'i karşıladığı ve ona şehri teslim etmek amacıyla önden Suruç'a geldiğini söylediği belirtilmiştir. Urfa kontu Balduk'a inanmasa da itimat eder görünmüş daha sonra ise şehri ele geçirdikten bir müddet sonra Balduk ve ailesini idam ettirmiştir. Baudouin'in Samsat'a yönelik seferinde olduğu gibi Suruç seferinde de Frank şövalyelerin önemli bir rolü olmuştur. Bu nedenle Baudouin daha sonra Foucher de Chartres adındaki bir Frank şövalyeyi Suruç'a kumandan tayin etmiştir (Runciman, 1998: 161; Demirkent, 1990: 44–46).

Resim 10.
Şövalyelerin Düellosu (Medieval Collectibles, 2023:1).

Söz konusu dönemde Suruç nüfusunun büyük bir kısmını Müslümanlar, diğer kısmını ise yerli Hristiyanlar oluşturmaktaydı. Müslüman nüfusun Urfa kontuna karşı korunmak amacıyla o dönemde Urfa kontunun maiyetinde bulunan Müslüman Türk Balduk'tan yardım istediği ifade edilmektedir. Zira o dönemde Suruç'ta hâkim olan Belek'in Suruç halkına karşı kötü muamelede bulunduğu için Müslüman ahalinin Balduk'tan böyle bir talebi olduğu rivayet edilmektedir. Bazı kaynaklarda ise aslında bölgede Frankların artması nedeniyle vergi alamayan Belek'in Baudouin'i hile yoluyla ortadan kaldırmayı denediği ileri sürülmektedir. Bu amaçla Baudouin'i Suruç yakınlarındaki Amacha kalesini teslim etmek üzere davet eden Belek, kalenin içinde 100 Türk savaşı gizlemiştir. Baudouin ise kaleyi teslim almaya 200 kişilik bir kuvvetle gelmiş ve ihtiyatı elden bırakmayan Franklar Baudouin'in kaleye girmesini önleyince sadece 12 şövalye kaleye gönderilmiştir. Daha sonra bu şövalyelerin kaledeki Türkler tarafından yakalanmasının ardından Baudouin ve maiyetindekiler Amacha kalesinin aslında hücum dışında ele geçirilmesinin mümkün olamayacağını anlamıştır. Bu gelişme üzerine Baudouin'in Urfa'ya geri döndüğü ve burada Samsat beyi Balduk'u idam ettiği kaydedilmiştir. Baudouin'in daha sonra Suruç'a Amacha kalesini sürekli taciz etmesi için yanına 100 şövalye verilen Foucher de Chartres'in tayin edildiği görülmektedir (Demirkent, 1990: 52–54). Bu veriler ışığında Urfa Haçlı kontluğunda şövalyelerin savaş ve seferlerin yanı sıra ele geçirilen veya geçirilmek istenen bölge, kale vb. noktaların ilhakında da görev aldıklarını söylemek mümkündür.

Görüldüğü üzere Suruç ve çevresinin ilhakında Frank şövalyeler savaşın yanı sıra kalelerde esir olarak ve daha sonrasında ise esir takası konularında da öne çıkmışlardır. Ayrıca Urfa Haçlı kontluğunun kuruluşunda şövalyelerin sayısında zaman zaman bir artışın yaşandığının da kaydedilmiş olunması bu sayının Antakya'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesiyle bağlantılı olduğunu da bizlere göstermektedir.

Burada dikkat çeken bir diğer husus ise Urfa Haçlı kontluğunda görev alan şövalyelerin aynı zamanda Antakya'daki Haçlı ordularıyla da bağlantılı olmalarıdır. Zira Suruç'a tayin edilen şövalye Foucher de Chartres'in Antakya muhasarasında ana Haçlı ordusunda olduğu ileri sürülmektedir. Bu yönüyle Antakya'daki muhasarada görevli şövalyelerin daha sonra Samsat ve Suruç'a tayin edilmeleri onların aynı zamanda Antakya'nın Haçlılar tarafından alınmasında aktif rol aldıklarını ve sonrasında Urfa Haçlı kontluğunda Baudouin'e destek amaçlı geldiklerini de göstermektedir. Yani Baudouin'in ilk seferde yola çıkarken yanındaki şövalyelerin yanı sıra sonrasında Antakya'daki gelişmelerin ardından kendisine katılan şövalyelerin de olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Demirkent, 1990: 55–56).

Albertus Aquensis de 1098'de çok sayıda asil ve alelade Haçlı şövalyelerinin Urfa'ya gittiğini ve burada kont Baudouin'in hizmetine girdiklerine yer verir. Aquensis bu dönemde Baudouin'e katılan şövalyeler arasında Haçlı seferlerinde başından itibaren büyük şöret kazanmış Drogo de Nesle, Reinard de Toul, Gaston de Bearn ve Foucher de Chartres'in olduğunu belirtir. Bu bilgiler ışığında Baudouin'in Samsat'da olduğu gibi Suruç'u ilhakında da aralarında çok sayıda şövalyenin de bulunduğu takviyeyi aldıktan sonra bu taarruzu gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Baudouin adı geçen şövalyelerin kendisine takviye sunması karşılığında onlara zengin hediyeler vermiş ve bütün Urfa şehri Franklarla dolmaya başlamıştır. Kaynaklarda özellikle söz konusu şövalyelerin takviyesiyle birlikte Baudouin'in bütün bölgeyi hâkimiyet altına almasını kolaylaştığına da dikkat çekilmektedir (Demirkent, 1990: 56–57). Bu yönüyle Urfa Haçlı kontluğunun kuruluşunun yanı sıra civar bölgelerin ele geçirilmesi ve ilhakında da başta Antakya olmak üzere diğer Haçlı ordularından gelen şövalyelerin önemli bir rolü olmuştur.

Haçlı şövalyeleri Baudouin'e Urfa kontluğu süresince pek çok alanda hizmet etmiştir. Boudouin'in söz konusu Haçlı şövalyelerinin kendisine sadık kalmaları ve onu terk etmemeleri için sıklıkla onları zengin hediyeler ile taltif ettiği daha önce belirtilmişti. Bu ödüllerden biri de Baudouin'in şövalyeleri yanında tutmak amacıyla onları yerli ve zengin Hristiyan kızlarıyla evlenmeye teşvik etmesi olmuştur. Hatta Baudouin'in kendisi de Taphnuz adında Konstantin'in kardeşi olduğu ileri sürülen bir Ermeni reisinin kızı ile evlenmiş ve Taphnuz damadı olan Baudouin'e 60.000 Bizans altını vermeyi vadettiği de ileri sürülmüştür. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen Urfa'nın ileri gelen eşrafının bir süre sonra Baudouin'in tutum ve siyasetinden rahatsız olmaya başladıklarını da belirtmekte yarar vardır. Zira Baudouin Antakya

Resim 11.

Alman Şövalye Walther von Klingen bir turnuvada, XIII. yüzyıl sonu XIV. yüzyıl başı (Tezcan, 2006: 56).

ve diğer yerlerden gelen Frankların tavsiyelerini yerli eşrafın düşüncelerine tercih etmeye başlayınca bu tutum yerli asillerin rahatsızlığına neden olmuştur. Böylece Baudouin ve şövalyelerine yönelik büyük bir kızgınlık ortaya çıkmaya başlamış ve Baudouin'i Urfa hâkimi yaptıklarına pişmanlık duymaya başlamış ve ona karşı bir suikast organize etmeye girişmişlerdir. Suikastın ortaya çıkması üzerine ise ona ihanet edenler para cezası ile uzuvları kesilerek cezalandırılmıştır (Runciman, 1998: 160; Demirkent, 1990: 57–62).

Görüldüğü üzere Urfa Haçlı kontluğu çok büyük bir kuvvetle olmasa da şövalyeleriyle birlikte Haçlı hareketine sonuna kadar katılmıştır. Haçlı seferlerinin ilk meyvelerini oluşturan Urfa ve Antakya devletçiklerinin kuruluşu ve güçlendirilmeleri noktalarında Frank şövalyelerinin önemli bir rolü olmuştur. Bu süreçte şövalyeler özellikle Kürboğa idaresindeki Türk, Arap ve Kürtlerden oluşan koalisyon ordularının Antakya önlerinde bozguna uğratılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Yine civar bölgelerde başta Samsat ve Suruç olmak üzere pek çok mevkiyi ele geçirmelerinde de şövalyelerin öne çıktığı görülmektedir. Urfa Haçlı kontluğunda olduğu üzere Antakya'daki Haçlı Prensiğindeki Bohemund'un yanında da 300 şövalyenin yer almış olması Urfa ve Antakya Haçlı kontluğunda Frank şövalyelerinin rolünün doğru anlaşılması açısından önemlidir. Her iki kontluğun bölgede yaşanan gelişmeler konusunda Frank şövalyeleri zaman zaman ortak bir biçimde harekete geçtikleri de görülmektedir (Demirkent, 1990: 62–68).

Artukoğlu Sökmen'in Urfa Kontu Baudouin du Bourg'dan Seruç'u Geri Alması

Dönemin kaynaklarına göre Artukoğlu Sökmen 24 Şubat 1100'de büyük bir ordu ile Suruç'a yürümüş ve bölgeye çok sayıda akınlar gerçekleştirmiştir. Artuklu oğlu Sökmen'in Türkmenlerden oluşan büyük bir ordu ile Suruç'u geri almak üzere yaptığı bu seferler sırasında II. Urfa Haçlı Kontu Baudouin du Bourg Urfa'da hâkimiyet sürmekteydi. Baudouin du Bourg'a eşlik edenler arasında Suruç kontu şövalye Foucher'in de bu süreçte Artukoğlu Sökmen'e karşı mücadele ettiği kaydedilmiştir. Şövalye Foucher ve Baudouin du Bourg'un Artuk oğlu Sökmen'e yenilmesinin ardından aralarında Suruç kontu şövalye Foucher ve beraberindeki Ermeni savaşçıların da olduğu pek çok Frank Türkler tarafından ortadan kaldırılmış, Urfa kontu Baudouin du Bourg ise geriye kalan 3 şövalyesiyle birlikte Urfa'ya çekilmiştir (Demirkent, 1990: 77).

II. Baudouin Türkler karşısındaki yenilginin ardından Antakya'ya giderek buradaki Haçlı ordularından destek almış ve yanında 600 şövalye ve 700 piyade asker ile Suruç'a geri dönmüştür. Bu süreçte Suruç ahalsinin büyük bir kısmının Türklerle ittifak yapmaya başlaması nedeniyle Frank şövalyelerin Suruç'a saldırdığı ve bütün halkı kılıçtan geçirdiği de belirtilmiştir. Şövalyeler Suruç'ta her tarafı yağma ettikten

Resim 12.
Şövalyelik Töreni (James, 1830: i-iv).

sonra Müslüman kadınları, çok sayıda erkek ve kız çocuklarını esir olarak almış ve onları başta Urfa olmak üzere Haçlıların hâkimiyetindeki diğer şehirlere götürmüşlerdir. Bu süreçte pazarların esirlerle dolduğu ve Suruç'ta büyük bir katliamın yaşandığı da kaydedilmiştir. XI. yüzyılda II. Haçlı kontu Baudouin döneminde meydana gelen bu gelişmeler dönemin en önemli vakanüvislerinden olan Urfalı Mateos tarafından da dile getirilmiş ve şövalye Foucher'in Artukoğlu Sökmen'in akınları sırasında hayatını kaybettiği de ifade edilmiştir (Demirkent, 1990: 77-78).

Orta Çağ'da Urfa Haçlı kontluğunda öne çıkan bir diğer şövalye ise Joscelin de Courtenay'dır. Joscelin de Courtenay aynı zamanda II. Baudouin'in teyze çocuğu olup, 1103 yılından itibaren pek çok olayda önemli rol oynamış bir isimdir. I. Haçlı seferinin ardından bölgeye gelen Frank şövalyelerinden biri olan Joscelin'in özellikle de Kutsal Ülke'ye gitmek için Doğu'ya gelen Frank şövalyelerinin kabileleri arasında yer aldığı düşünülmektedir. II. Baudouin böylesine şöhret sahibi bir şövalyeyi yanında tutmak için ona kendi kontluğunun Fırat'ın batısında kalan bölgesini vermiştir. Ayrıca başşehir Tell-Başır ve bu civarlardaki yerlerin vergilerini ve imtiyazlarını da ona ıkta olarak vermiştir. Şövalye Joscelin'e Urfa kontluğunun Fırat batısında kalan önemli merkezleri olan Halep, Maraş ve Urfa yolu kavşağında bulunan Dülük, Ayntap, Ravendan ve Kurus da ıkta olarak verilmiştir. Şövalye Joscelin adı geçen bölgelerde hâkimiyetini kurduktan sonra II. Baudouin ile birlikte pek çok seferde önemli görevler üstlenmeye başlamıştır (Demirkent, 1990: 82). Şövalyeler öncülüğünde Haçlı devletçikleri Kuzey ve Güney'de kesin sonuçlar vermese de oldukça başarılı akınlarla Müslüman topraklarını tahrip etmişlerdir (Demirkent, 1990: 87).

Şövalyelerin I. ve II. Urfa Haçlı kontluğundaki faaliyetlerine genel olarak bakıldığında o dönemde İslam dünyasında yaşanan iç karışıklıkların her iki Haçlı devletçisine Müslüman memleketlerine sürekli yağma ve akınlar yapmaları ve kendi topraklarını genişletme fırsatı sağladığını söylemek mümkündür. Bu dönemde yaşanan en önemli iç karışıklıklarından biri de Büyük Selçuklu Hükümdarı sultan Melik Şah'ın ölümünün ardından oğulları arasında çıkan taht kavgalarıdır. Özellikle I. Haçlı seferlerinin başarıya ulaşmasında bu olayın önemli bir rolü vardır (Özgüdenli, 2022: 193-201; Demirkent, 1990: 86-87). Bu nedenle bu dönemlere Haçlı seferlerinde özellikle de şövalyelerin hemen hemen tüm seferlerde aktif olarak rol aldıkları ve çeşitli şekillerde taltif edildikleri de anlaşılmaktadır.

Selçuklu Türklerinin Doğuda ilerlemeleri, kuzeydeki Türk kavimlerinin saldırılarına oranla çok daha ağır sonuçlar meydana getirmiştir. Ostrogorsky Ön Asya'daki Arap hâkimiyetinin kalıntılarının Selçuklular tarafından, bir zamanki Bizans fetihlerinin parlaklığını hızla

süperdüğü belirtilir. Böylece kısa sürede bütün Yakındoğu, Bizans devletinin ve Mısır'da Fatımi hilafetinin sınırlarına kadar olan yerler Selçukluların eline geçmiştir (Ostrogorsky, 1999: 317–318; Bournoutian, 2005: 94–95). Bu gelişmelere I.Baudouin'in Kudüs'teki krallığı döneminden bakıldığında ise büyük Fatımi tehlikesi karşısında kral I. Baudouin'in, Urfa kontu Baudouin du Bourg ile Antakya'daki Tankred'den yardım dahi istediği görülür. Bu sırada II. Baudouin ve Tankred'in yanlarına 500 şövalye alarak yola çıktıkları ve Yafa'ya geldikleri ve diğer Haçlı kuvvetleriyle birleşerek Fatımileri bozguna uğrattıkları kaydedilmiştir (Runciman, 1992: 66–79; Demirkent, 1990: 83–84; Bournoutian, 2005: 94–95). Bu veriler de yine Frank şövalyelerinin sadece buldukları bölgelerde değil tüm Doğu'daki seferlerde aktif bir rol aldıklarını göstermektedir.

Urfa Haçlı Kontluğu Döneminde Harran Savaşı

Orta Çağ'da İslam dünyasında yaşanan karmaşa Haçlı seferlerinin önemli başarılar elde etmelerinde etkili olmuştur. Ancak buna rağmen Urfa Haçlı kontluğu döneminde zaman zaman farklı gelişmeler de yaşanmıştır. Örneğin Türk reisi Musul Valisi Çökürmüş'ün bazı Harran seferi bu açıdan önemlidir. Buna göre Çökürmüş'ün 6,000 Türk'ten oluşan bir orduyla Urfa'yı kuşatmak üzere yola çıkması Urfa kontu II. Baudouin'i dehşete düşürmüştür. II. Baudouin bu haber üzerine hizmetindeki tüm Frank şövalyelerini surları muhafaza etmek üzere toplamış kendisi ise şehirden ayrılmıştır. II. Baudouin Türk reisi Çökürmüş'e karşı Bohemond ve Tankred'den yardım istemiş ve iki Haçlı Devletçisinin orduları Urfa civarında birleşerek Harran üzerine harekete geçmiştir. Dönemin önde gelen kaynaklarına göre Harran seferine çok sayıda Frank şövalyesi de katılmıştır. Harran seferine sadece Antakya'dan katılan şövalye sayısı 300 olup bu orduda ayrıca 7.000 yaya da bulunuyordu. Harran seferi sırasında Türk kuvvetlerinde ise Mardin emiri Sökmen'in ordusunda 7.000 Türkmen süvarisi yer alırken, Musul emiri Çökürmüş'ün ordusunun ise Türk, Arap ve Kürtlerden oluşan 3.000 atlıda oluşuyordu (Demirkent, 1990: 90–95; Kütük, 2018: 171–177; Durmuş, 2020: 568–574).

Harran savaşı 7 Mayıs 1104 yılında gerçekleştirilmiştir. Harran savaşıyla ilgili olarak başta Urfalı Mateos olmak üzere pek çok kaynakta çeşitli bilgiler yer almaktadır. Buna göre Harran savaşında Urfa ve Antakya'dan gelen Haçlı ordularının şimdiye kadar ki en büyük Haçlı kuvvetleri olduğu ileri sürülmüştür. Söz konusu muhasara sırasında Harran halkının emir Sökmen ve Çökürmüş'ün yardımlarına gelmelerini bekledikleri ileri sürülmüştür. Savaş Harran'ın güneyinde Belih ırmağı kıyısında meydana gelmiştir. Savaşın ilk aşamasında sadece Urfa kontluğundaki Haçlı orduları ve şövalyeler Türklerle savaşmış, daha sonrasında ise diğer birlikler onlara eşlik etmiştir. Savaşta Müslümanlar ilk etapta bozguna uğramış görünmüş ve bu görüntüye aldanan Franklar onları iki fersah takip etmiştir. Müslümanların daha sonra geri dönerek mevzilerinden uzaklaşmış olan Franklara büyük kayıplar verdirdikleri kaydedilmiştir. Bohemond ve Tankred'in şövalye ve askerleri ise Türklere pusu kurdukları bölgede müttefikleri olan Haçlı ordularının mağlubiyetini görünce kaçmaya başlamışlardır. Buna rağmen Bohemond ve Tankred'in orduları da büyük kayıplar vermiştir. Harran savaşı Haçlı orduları açısından hem büyük bir yenilgi olmuş hem de bu savaşta kont ve şövalyeler de esir alınmıştır. Bu şövalyelerden biri de Tell-Başir senyörü şövalye Joscelin de Courtenay olmuştur. Haçlı orduları Harran savaşında Artukoğlu Sökmen ve Musul Valisi Çökürmüş'e karşı verdikleri mücadelede aralarında kont, şövalye, süvari ve yaya olarak toplamda 12.000 kişilik bir kayıp ile 35.000 dinar ödemişlerdir. Bu yönüyle Harran savaşının kont ve şövalyelerin Türklere esir düştüğü, fide ödediği ve çok sayıda kayıplar verdiği tarihi bir savaş olarak değerlendirilebilir. Savaşın ardından Şövalye Joscelin'in emir Sökmen'in yanına Hısn Keyfa'ya götürülmüş, Sökmen'in vefatının ardından İlgazi'ye intikal eden şövalye Joscelin daha sonra İlgazi tarafından serbest bırakılmıştır (Segal, 2002: 294–295; Demirkent, 1990: 92–98).

Şövalye Joscelin'in serbest bırakılması hususunda farklı kaynaklarda birbiriyle çelişen bilgiler yer almaktadır. Urfa kontluğu Harran savaşının ardından uzunca bir süre yani 11 Mayıs 1104 ile 18 Eylül 1108 yılları arasında Antakya'ya bağlanmıştır. Harran savaşında esir düşen Urfa kontu II. Baudouin ve Joscelin'e ait mevkilerin yönetimi Antakya kuvvetlerinin başındaki Bohemond'a geçmiştir. Bohemond burada bir süre kaldıktan sonra yeğeni Tankred'i yerine bırakarak Antakya'ya gitmiştir. Urfa'da bulunduğu süre içerisinde özellikle şövalye Joscelin'e ait olan bölgeyi doğrudan kendi hâkimiyet bölgesine ilhak eden Bohemond, Eylül 1104 tarihinde Avrupa'ya gidene kadar bu bölgede kalmış ve Antakya'ya dönerken ise yerine Richard de Salerne'yi bu göreve getirmiştir. Araştırmacılara göre Richard de Salerne dönemi Urfa kontluğu tarihinin en karanlık dönemi olarak kayıtlara geçmiştir (Runciman, 1992: 44–45; Demirkent, 1990: 100; Segal, 2002: 294–295).

Salerno döneminde Urfa biri 1104 ve diğer 1105 yıllarında olmak üzere Türk emiri Çökürmüş tarafından iki kez kuşatılmıştır. Daha sonra 1106'da ise bu kez Anadolu Selçuklu sultanı Kılıç Arslan tarafından da kuşatılmış ancak ele geçirilememiştir. Sonraki yıllarda 1108'de ise Büyük Selçuklu devleti Musul valisi Cavlı döneminde II.Baudouin ve Artuk oğlu İlgazi döneminde ise şövalye Joscelin'in serbest kalmasıyla birlikte yeniden her ikisi de Urfa Kontluğuna dönmüştür. Bu sırada Urfa'da Tankred'in hakimiyeti sürmekteydi ve Tankred Urfa'yı II.Baudouin'e geri vermek konusunda istekli olmadığı için Tankred Urfa'yı Antakya kontluğuna tabi saymaya devam etmiştir. Bu durum II. Baudouin ile aralarında bir soğukluğa neden olduğu gibi aynı zamanda bölgede aralarında çatışmaların olduğu Türklerle de ayrı ayrı mücadele etmelerine neden olmuştur. Bu dönemde II. Baudouin Cavlı ile hareket ederken, Tankred ise Haleb hükümdarı Rıdvan'ın yanında yer almıştır. Bu adım aynı zamanda Urfa ile Antakya kuvvetlerinin ilk defa Tell-Başir önlerinde savaşmalarına da neden olmuştur (Runciman, 1992: 42–43, 92; Demirkent, 1987: 5–6; Segal, 2002: 295).

Harran Savaşı Haçlı ordularının Türk İslam orduları karşısında hezimete uğradığı bir savaş olması hasebiyle önemlidir. Ayrıca İslam ve Haçlı tarihinde önemli bir yeri olan Harran Savaşı, Danişment Selçuklu ittifakının 1101 tarihinde Haçlılara karşı kazanmış olduğu zaferinin de tamamlayıcısı olmuştur. Bu yönüyle bu savaş Urfa'dan Doğuya doğru sarkmaya çalışan Frankların stratejik hamlelerine de ciddi bir darbe vermiştir (Kütük, 2018: 184; Şeşen, 2023: 237–240).

Bu savaş ayıca istilaların baş mimarını ebediyen olmak üzere sahneden uzaklaştırmış ve Frenklerin doğu yönündeki ilerlemesini de ebediyen durdurmuştur. Bu nedenle Harran Savaşı Müslümanlar için benzersiz bir zafer olmanın yanında Frenklerin moralini bozan, sayılarını azaltan, saldırı güçlerini ve silah donanımlarını da zayıflatmıştır. Bu savaşta bir yandan Müslümanların morali güçlenirken diğer yandan bölgeyi savunma coşkuları da artmıştır (Maalouf, 1998: 102).

Musul Valisi Çökürmüş'ün Urfa Kuşatması

Harran savaşının ardından emir Sökmen ile Çökürmüş arasında bazı anlaşmazlıklar yaşanmaya başlanmıştır. Sökmen elindeki Türkmen kuvvetleriyle Şabahtan bölgesinde Frank kalelerini zapt ederken, Çökürmüş ise Frankların Harran yenilgisinin ardından kendisinin Urfa'yı da kolaylıkla alabileceğini düşünüyordu. Bu amaçla Mayıs 1104 yılında Çökürmüş Urfa'yı muhasara etmiş ancak kaynaklarının azlığı nedeniyle başarılı olamamıştır. Çökürmüş önderliğindeki Urfa muhasarası sırasında Urfa'da hüküm süren Tankred önderliğinde şehirde bulunan bütün şövalyeler aralıksız devam eden Türk akınları karşısında surları korumuş ve savaşmışlardır. Türklerin Urfa muhasarasında geri adım atmamaları karşısında Tankred o sırada Antakya'da olan dayısı Bohemond'dan yardım istemiştir. Bohemond yanına aldığı 300 Frank şövalyesi ve 500 yaya ile birlikte Urfa'da muhasara altında olan Tankred'in yardımına koşmuştur. Geç de olsa Antakya'dan Urfa'ya gelen Bohemond ve yanındaki Frank şövalyeleri muhasaranın akıbetini değiştirmiştir. Bu savaş sırasında yüksek tabakaya mensup bir Müslüman kadın da Frankların eline esir düşmüş ve bu asil kadının kurtarılması karşılığında Türkler fide olarak 15.000 Bizans altını ödemeyi teklif etmişlerdir. Çökürmüş'ün fide teklifi o sırada Kudüs kralı olan I. Baudouin'in kulağına gittiğinde, I. Baudouin Bohemond ve Tankred'e o sırada Türklerin eline Harran Savaşıyla esir düşen kont Baudouin de Bourg'un kurtarılmasını önermişse de bu kabul edilmemiştir (Runciman, 1992: 91; Demirkent, 1990: 102–103). Bu süreçte öne çıkan bir diğer gelişme ise söz konusu değişimin kabul edilmeme nedenleri arasında şövalyelerin ve diğer savaşçıların maaş ve ücretlerinin ödenmesi için paraya ihtiyaç olduğu ve bu nedenle esir değişiminin kabul edilmediğidir. Burada görüldüğü üzere savaş sırasında veya sonrasında şövalyelere ödenen paranın daima Haçlı orduları açısından önemli bir gider kalemini oluşturduğudur. Öyle ki esir düşen II. Urfa kontu Baudouin du Bourg'un dahi kurtarılmadığı buna karşı ellerindeki esirlerin para karşılığında serbest bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Antakya kontu Bohemond Batı Avrupa'ya giderken vasallarını toplamış, kendisi Avrupa'dan dönene kadar ülkenin idaresini yeğeni Tankred'e bırakmıştır. Tankred Antakya'ya giderken kendi idaresindeki Urfa'yı ise kuzeni ve eniştesi olan Richard de Salerne'ye bırakmıştır. Richard de Salerne döneminde Urfa Türk emir Çökürmüş tarafından 22 Şubat 1106 yılında ikinci defa kuşatılmış ve 450 Hristiyan öldürüldükten sonra Çökürmüş'ün büyük bir zafer kazanarak Musul'a geri döndüğü kaydedilmiştir (Segal, 2002: 295; Demirkent, 1990: 105–109). Salerne döneminde Urfa'da halka çeşitli zulümler de uygulanmıştır. Salerne'nin "kötü, zorba, zalim ve açgözlü bir adam" olduğu ve onun döneminde insanların birbirlerine iftira etmeye başladığı, Richard'ın onlara zalimce işkenceler yaparak hapse attığı da ileri sürülmektedir. Richard'ın özellikle oranın gerçek efendisi ve vârisi olmadığını, orada geçici bulunduğunu bildiği için Urfalılardan çok para topladığı da belirtilmiştir (Segal, 2002: 295).

Bu süreçte Haçlılar ile Müslüman Türkler arasında bazı konularda birtakım görüşmelerin de başladığı görülmektedir. Özellikle Joscelin ve II. Baudouin esaretten kurtulduktan sonra Haçlı orduları ile Müslümanlar arasında hem bazı ittifaklar hem de bazı savaşlar meydana gelmiştir. Bunlardan biri de Tell-Başir yanındaki savaş olmuştur. Esaretten kurtulan II. Baudouin ve Joscelin Urfa'yı yeniden ele geçirmek için harekete geçmiştir. Tell-Başir yanındaki savaşın ardından Urfa'da yönetimi yeniden ele geçiren II. Baudouin ve Joscelin Urfa halkına büyük zulümlerde bulunmuşlardır. Segal II. Baudouin'un "Hristiyanlara karşı duyduğu nefretin Türklere karşı nefretinden daha fazla olduğunu" ifade etmiştir. Pek çok kişinin gözlerini oyan şövalye Joscelin, masum çok sayıda insanı işkenceye maruz bırakmıştır. İşkenceye maruz kalanlar arasında Ermeni başpiskoposu Stepanis da yer almıştır. Bu yönüyle Haçlı şövalyelerinin sadece Müslüman ahaliye değil Ermenilere de işkenceler uyguladıkları anlaşılmaktadır. Nitekim I. Haçlı seferleri sırasında da Haçlı şövalyelerin benzer uygulamaları söz konusu olmuştur. Bu nedenle 1110 yılı aynı zamanda Urfa kontluğunun temellerinin sarsılmaya başlandığı bir yıl olması bakımından da bir dönüm noktasıdır (Segal, 2002: 293–296; Demirkent, 1990: 119–132; Panossian, 2006: 60–61).

Frank şövalyeler sadece Urfa'da değil civar bölgelerde de önemli görevlerde bulunmuşlardır. Kudüs Kralı I. Baudouin'in 2 Nisan 1118'de vefatının ardından aralarındaki şövalye Joscelin'in de olduğu bir grup asil tarafından Urfa kontu II Baudouin'in devletin başına yani Kudüs krallığına getirilmesini dile getirmişlerdir. II. Baudouin Kudüs kralı olduktan sonra Urfa kontluğundan bir değişiklik olmamış ve krallığın yanı sıra Urfa kontluğu görevini de devam ettirmiştir. Daha sonra bir buçuk yıllık bir süreyle Urfa kontluğunun başına Birecik hâkimi Galeran du Puiset'i getirmiştir. Puiset'in ardından ise Urfa kontluğuna bu kez şövalye Joscelin'in getirildiğini görmekteyiz. 1119 yılında görevi devralan şövalye Joscelin bu yeni vazifesiyle birlikte Haçlı ordularının Urfa'da görev yapan üçüncü kontu olmuştur (Runciman, 1992: 120–122; Demirkent, 1987: 9–11).

- I. Haçlı seferlerinde yer alan en seçkin ve en önemli isimlerden biri olduğu ileri sürülen Urfa üçüncü kontu Joscelin aynı zamanda Orta Çağ Batı dünyasının yetiştirdiği en güçlü şövalyelerden biri olarak da bilinmektedir. Joscelin'in bir diğer önemli özelliği ise Türkler ve Araplarla çeşitli zamanlarda kendi dindaşları olan Haçlıların aleyhine ittifak yapmış olmasıdır. Joscelin dönemine dair en önemli izlerden birinin ise XIX. yüzyılda E. Sachau tarafından Urfa surlarında görülen Ermenice yazıtlar olduğu kaydedilmiş olup bu kitabenin 1122/23 yıllarına ait olduğu düşünülmektedir (Sachau, 1887: 142–167; Demirkent, 1990: 100).

1122 tarihli Haçlı Kontluğu dönemine ait bu yazıt günümüzde Urfa'da Bey Kapısı'nda inşa edilen Mahmutoğlu Kulesi'nin Ermenice yazıtı olarak da bilinmektedir. Beş satırlık Ermenice yazıtta yer alan bilgiler şöyledir (Dowsett, 1971: 197–227);

Büyük Ermeni Çağı'nın 571. yılında, İsa'nın dindar, yetkin ve eşsiz askeri yüce Kont Joscelin'in günlerinde ve büyük Edessa kentinin bir süreliğine düklüğünü üstlenen tanrısever Prenses Vasil'in idaresinde, bu sağlamlaştırılmış kale, büyük teknik ve harcama ile tamamlandı. Tanrı onu inşa edenleri muzaffer ve sarsılmaz eylesin ve (ikinci) gelişinde (onları) zaferle taçlandırsın... (Deveci Bozkuş ve Güler, 2022: 63–88).

Sonuç olarak Şövalye kavramı Orta Çağ'da sıklıkla kullanılan bir terim olmasına rağmen Türkiye'de doğrudan şövalyelik kavramı ve kurumuna dair çalışmalar oldukça sınırlıdır. Şövalyelik tarihiyle ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında Batının aksine bu alandaki çalışmalar ağırlıklı olarak kronikler ve çeviri eserlere dayanmaktadır. Bu çerçevede üniversitelerin özellikle de Orta Çağ kürsülerinde bu konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmalarının yapılması, ilgili alanda bir literatürün oluşmasına ciddi katkılar sunacaktır. Zira

şövalyelerle ilgili yapılacak çalışmalar sadece Haçlı seferleri açısından değil Anadolu'nun Türkleşme süreci açısından da büyük önem taşır. Bu açıdan bakıldığında Haçlı ordularının sadece Urfa değil tüm civar bölgelerde başarıya ulaşmasında Frank şövalyelerinin kilit bir rol oynadıkları görülmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında I. Haçlı seferleri sırasında özellikle de Urfa Haçlı kontluğunun kuruluşunda şövalye Baudouin'in Urfa'ya gelişinde çok sayıda Frank şövalyenin kendisine eşlik ettiği anlaşılmaktadır. Bu şövalyelerin yerli ahali tarafından nasıl karşılandığı, Urfa ve civarında gerçekleştirdikleri seferler ve Urfa hükümdarı Thoros'la olan siyasi ve askeri ilişkilerin şekillenmesinde şövalyeler hep ön sıra yer almıştır. Bu nedenle Orta Çağ tarihinde özellikle de Haçlı seferleri sırasında şövalyelerin faaliyetleri ve rollerine dair daha fazla çalışmanın yapılması elzemdir. Zira bu tür çalışmalar aracılığıyla bölgeye gelen şövalyelerin yerel halk ve yöneticilerle ne tür ilişkilerinin olduğu, bölgeye geliş amaçları, buradaki faaliyetleri, uyguladıkları politikalar, aldıkları vergiler, yetişmeleri, gelirleri aileleri ve eğitimlerine dair pek çok bilgiyi edinmek mümkündür. Bu nedenle şövalyelerle ilgili yürütülecek çalışmalardan hareketle hazırlanacak eserleri günümüz Batı politikalarının dahi doğru anlaşılmasında büyük bir önem taşır çünkü şövalyeler pek çok savaş, sefer ve mücadelede önemli bir rol oynamış, bazen haber taşıma görevlerinde bazen elçi olarak bazen dekahraman olarak adlandırılmışlardır.

Çalışmada elde edilen veriler ışığında Frank şövalyelerinin Urfa Haçlı kontluğunda bazen vasallık görevini yerine getiren unsurlar olarak öne çıktıkları anlaşılmaktadır. Zira Malatya hâkimi Gabriel'in şövalye Baudouin'i yardıma çağırması ve sonrasında Baudouin'in burada bıraktığı şövalyelere vasallık görevini vermesi bu durumun en iyi örneklerindedir.

Çalışmada ortaya çıkan bir diğer husus ise Baudouin'in Urfa Haçlı kontluğu sırasında çok sayıda şövalyenin kendisine eşlik etmiş olmasıdır. Kendisi de bir şövalye olan Baudouin ve Urfa Haçlı kontluğundaki diğer şövalyeler Urfa ve civarının Haçlı ordularının eline geçmesinde başta seferler olmak üzere, askeri, siyasi ve ekonomik açılardan önemli rol oynamışlardır. Frank şövalyeler sadece Urfa ve civarında değil başta Antakya'daki Haçlı orduları olmak üzere Kudüs ve diğer bölgelerdeki pek çok mücadele ve kuşatmada da aktif rol almışlardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alınmadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declared that there is no competing interest.

Funding: The author declared that this study received no financial support.

Kaynaklar

- Akyol, Y. (2018). Halk Haçlı Seferleri. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1) 1-9.
- Altan, E. (2002). Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu. *Belleten*, 66(245) 87-94.
- Altan, E. (2020). Haçlı Devletlerinde (Outremer) Kullanılan Unvanlara Dair. *Tarih Dergisi*, (71) 67-81.
- Aquensis, A. (1923). *Geschichte des ersten Kreuzzugs...* Vol. 1. E. Diederichs.
- Bedros Zeki, *Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009, Ankara.
- Bournoutian, G. A. (2005). *A Concise History of the Armenian People*. California: Mazda Pub.
- Bulut, N. (2016). *19. Yüzyıl Seyahat Yazımında Oryantalist Etkiler: Lady Hornby'nin İstanbul Mektupları*. İstanbul: [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Çelik, Sebahattin, Harput Artuklu Emîri Belek Gazi'nin Haçlı Liderlerini Tutsak Etmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 1, Sayfa: 525-540, Ocak – 2021.
- Çerçioğlu, E. C. (2019). Llull ve Cervantes'e Göre İdeal Şövalye Kimdir?. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 59(2) 989-1003.
- Charanis, Peter. Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler, Çev: Melek Delilbaşı, *Belleten* 48.191-192 (1984): 523-536.
- Coss, P. ve M. Keen (Ed.) (2003). *Heraldry, Pageantry and Social Display in Medieval England*. UK: Boydell Press.
- Daş, M. (2018). Fransız Haçlı Kaynaklarında Selçuklu Türk Emirleri. XVIII. *Türk Tarih Kongresi, II. Cilt, Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti, Tarih, Şehir ve Mimari*. (Yay. Haz. S. Nurdan – M. Özler). Ankara: TTK Yayınları.
- Demiriz, H. N. (2014). *Şövalye Eğitimi: Zamanının En Prestijli ve En Detaylı Yüksek Eğitimi*. Sakarya: [Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- Demiriz, H. N. ve İ. Güleç (2015). *Ortaçağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*. İstanbul: Denizler Kitapevi.
- Demirkent, I. (1987). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146), II. Cilt*. Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, I. (1989). Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146). *Belleten*, 53(206) 167-174.
- Demirkent, I. (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118), I. Cilt*. Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, I. (1996). *Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, 1101 yılı Haçlı Seferleri. İstanbul: Dünya Yayınları.
- Deveci Bozkuş, Y. & S. E. Güler (2022). Urfa Tarihçesi Ve Urfa'da Bulunmuş Ermenice Yazıtlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (12) 63-88.
- Dowsett, C. J. F. (1971). A Twelfth-Century Armenian Inscription at Edessa. *Iran and Islam, in Memory of the Late Vladimir Minorsky*. (Ed. C. E. Bosworth). Edinburgh: University Press.
- Durmuş, E. (1999). Ortaçağ'da Harran. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(2) 558-575.
- Farac, G. A. (1945). *Abu'l Farac Tarihi*, Cilt I. (Süryaniceden İngilizceye Çev. Ernest A. Wallis Budge, Türkçe Çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: TTK Yayınları.
- Heyd, W. (2000). *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*. (Çev. Enver Ziya Karal). Ankara: TTK Yayınları.

- Hovannisian, R. G. (1997). *Armenian People from Ancient to Modern Times*, Vol. I. New York: St. Martin's Press.
- James, G. P. R. (1830). *The History of Chivalry (No. 20)*. London: Henry Colburn and Richard Bentley.
- Kütük, A. (2018). Unutulan Zafer: Harran Savaşı (1104) ve Türk-İslam Tarihindeki Yeri. *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Harran*, I. Cilt. (Ed. K. Şulul vd.). Ankara: Berikan Yayınları.
- Maalouf, A. (1998). *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: Telos Yayınları.
- Mateos, U. (2000). *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952–1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136–1162)*. (Çev. Hrant D. Andreasyan, Not. Edouard Dulaure, Halil Yinanç). Ankara: TTK Yayınları.
- Mihail, S. (1944). *Süryani Patrik Mihail'in Vakayinamesi, I. Kısım*. (Çev. H. D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.
- Mihail, S. (1944). *Süryani Patrik Mihail'in Vakayinamesi, II. Kısım*. (Çev. H. D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.
- Ostrogorsky, G. (1999). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. Fikret İşıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Özer, Gülnur & Ülgen, Pınar, İngiltere'nin Büyük Şövalyesi William Marshal'ın II. Henry Dönemindeki Hizmetleri, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol.16-April 2021, 106-117
- Özgüdenli, O. G. (2022). *Selçuklular, I: Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Panossian, Razmik, *The Armenians: From Kings and Priests to Merchants and Commissars*, New York: Columbia University Press. 2006.
- Runciman, S. (1992). *Haçlı Seferleri Tarihi, II. Cild, Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*. (Çev. Fikret İşıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Runciman, S. (1998). *Haçlı Seferleri Tarihi, I. Cild, Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığı'nın Kuruluşu*. (Çev. Fikret İşıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Saatçi, T. *Samsat'ta Türk İslam Sikkeleri, X. Türk Tarih Kongresi Bildiri Kitabı*, III. Cilt, 941-943, Ankara: 22-26 Eylül 1986.
- Sachau, E. (1882). Edessenische Inschriften. *ZDMG (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft)*, 36(1) 142-167.
- Şafak, E. (2016). *Haçlıların Anadolu'da Kuşattığı Kaleler ve Türk Savunması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı]
- Şahin, H. G. (2013). Osmanlı Ordusunda Venezuelalı Bir Gezgin Şövalye: Rafael De Nogales Méndez. *Turkish Studies*. 8(7) 563-598.
- Segal, J. B. (2002). *Edessa Kutsal (Urfa) Şehir*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sevim, A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Simbat, B. (1946). *Başkumandan Simbat Vekayinamesi 951–1334*. (Çev. Hrant D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.
- Tezcan, N. (2006). Aşk Mesnevilerini Şövalye Aşkı Bağlamında Okumak. *Virgöl*. (99) 55-57.

İnternet Kaynakları

- <https://www.britannica.com/biography/Frederick-II-king-of-Prussia>24.01.2023).
- <http://www1.fhw.gr/chronos/10/en/o/oa/oa3.html>25.01.2023).
- <https://www.medievalcollectibles.com/blog/life-in-medieval-times/what-was-a-medieval-knight/>(26.01.2023).
- Ramazan Şeşen, "Harran", <https://islamansiklopedisi.org.tr/harran> (15.02.2023).
- https://military-history.fandom.com/wiki/Joscelin_I,_Count_of_Edessa15.02.2023).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/haclilar>16.02.2023).
- <https://www.elfinspell.com/ChivalryTitle.html>16.02.2023)

Structured Abstract

The term knight, which is frequently encountered in Middle Ages Europe in history, is a concept that we can generally call a mounted cavalry. Today, this term is not used as often as it used to be and has rather taken its place in the dusty pages of history as a nostalgic term. Although the concept of knighthood has different social and temporal meanings, the meanings attributed to this profession by the society in general are of great importance.

There are many issues that are put forward as to why the Crusades, which have an important place in world history, started. Among the main reasons that set such large armies on the road, reasons such as being able to own property due to the richness of the East took the first place. In addition, the fact that some of the participants of the expeditions told exaggerated stories about their adventures and the rich and attractive life in the East when they returned to their hometowns was also influential in the execution of the expeditions. In addition to all these, although the main reason for the start of the Crusades was apparently religious, the fact that Islam became a universal religion against Christianity from the very beginning was an important factor. For this reason, the expansion of the material borders of Islam against Christianity in the eastern and western directions also triggered this process. In order to understand this process, which has an important place in the history of the world, the study of city histories has an important place. Because the study of city histories has an important place in micro-historical studies, in order to look at macro history from micro history, it is possible to access data that will shed light on the whole world history, especially based on a region. From this point of view, in this study, the role of the knights during the Crusades, which had important effects from history to the present, especially during the establishment of the Urfa Crusader county, was examined. In this context, first of all, a general evaluation was made about what the concept of knight is and how to become a knight. Later, the activities of the knights who took part in the Urfa Crusader county during the First Crusade, which had a vital importance in Turkish history, especially in the process of Turkification of Anatolia, were discussed. In the study, rather than the other Frankish easels in the region, the place of I. Baudouin and Joscelin, who have made a name for themselves in the world history with their actions, in the Crusader army, their struggles against the Turks and their relations with the local people have been emphasized and the struggles in this region have been comprehensively discussed. The attitudes of the knights especially toward the Christian people in the region, their struggles among themselves and their relations with other counties are also discussed within the scope of this study. In this study, which examines the activities of the Frankish knights during the Crusader county of Urfa, the definition of knighthood, its characteristics, education and job description are also clarified. Thus, it has been tried to shed light on macro history based on micro history studies.

In the light of all this information, it is understood that many Frankish knights accompanied the knight Baudouin to Urfa during the First Crusades, especially in the establishment of the Urfa Crusader county. The knights have always been at the forefront of how these knights were received by the local people, the campaigns they carried out in and around Urfa, and the political and military relations with the Urfa ruler Thoros. It is therefore essential that more studies be conducted on the activities and roles of knights in medieval history, especially during the Crusades. Through such studies, it is possible to obtain a lot of information about the relations of the knights who came to the region with the local people and administrators, their purpose of coming to the region, their activities there, the policies they applied, the taxes they received, their upbringing, their incomes, their families, and their education. For this reason, it can be said that the works to be prepared based on the studies to be carried out on the knights have great importance in the correct understanding of even today's Western policies. Because the knights played an important role in many wars, campaigns, and struggles, sometimes they were called ambassadors and sometimes heroes in their missions to carry news.